WENZEL
JAKSCH

ZWEI TONQUELLEN DER WELT

DVA PRAMENY SVĚTOVÉ HUDBY

WENZEL JAKSCH

ZWEI TONQUELLEN DER WELT
-
DVA PRAMENY SVĚTOVÉ HUDB

Zwei Tonquellen der Welt/Dva prameny světové hudby
Schriftenreihe der Seliger-Gemeinde 10
Übersetzung/překlad: Veronika Dudková
Lekorat/lektorát: Till Janzer
Grafik: Vasil Artamonov
Herausgeber/ Copyright © Seliger-Gemeinde, Bundesverband
Thomas Oellermann, Seliger-Gemeinde e. V.
Gesinnungsgemeinschaft sudetendeutscher Sozialdemokraten
Oberanger 38, 80331 München

Prag, 2. Auflage 2020

Inhalt / obsah

Vorwort
Thomas Oellermann 6

Wenzel Jaksch durchstreifte das Grenzland
Ulrich Miksch 8

Musikinstrumentenbau und Sozialdemokratie -
Skizzen aus der Musikstadt Schönbach und ihrer
bayerischen Nachfolgerin Bubenreuth
Christian Hoyer 12

In der Heimat der Instrumentenmacher
Wenzel Jaksch 36

Předmluva
Thomas Oellermann 45

Wenzel Jaksch a jeho cesty pohraničím
Ulrich Miksch 47

Výroba hudebních nástrojů a sociální demokracie -
Črty z hudebních Lub a jejich bavorského následníka Bubenreuthu
Christian Hoyer 51

V kraji výrobců hudebních nástrojů
Wenzel Jaksch 72

WENZEL
JAKSCH

ZWEI TONQUELLEN DER WELT

DVA PRAMENY SVĚTOVÉ HUDBY

WENZEL
JAKSCH
ZWEI
TONQUELLEN
DER
WELT
DVA
PRAMENY
SVĚTOVÉ
HUDBY
Zwei
Tonquellen

WENZEL
JAKSCH

ZWEI TONQUELLEN DER WELT

DVA PRAMENY SVĚTOVÉ HUDBY

WENZEL
JAKSCH

ZWEI
TONQUELLEN
DER
WELT

DVA
PRAMENY
SVĚTOVÉ
HUDBY

WENZEL
JAKSCH

ZWEI TONQUELLEN DER WELT

DVA PRAMENY SVĚTOVÉ HUDBY

WENZEL
JAKSCH

ZWEI
TONQUELLEN
DER
WELT

DVA
PRAMENY
SVĚTOVÉ
HUDBY

WENZEL JAKSCH

ZWEI TONQUELLEN DER WELT
-
DVA PRAMENY SVĚTOVÉ HUDB

Zwei Tonquellen der Welt/Dva prameny světové hudby
Schriftenreihe der Seliger-Gemeinde 10
Übersetzung/překlad: Veronika Dudková
Lekorat/lektorát: Till Janzer
Grafik: Vasil Artamonov
Herausgeber/ Copyright © Seliger-Gemeinde, Bundesverband
Thomas Oellermann, Seliger-Gemeinde e. V.
Gesinnungsgemeinschaft sudetendeutscher Sozialdemokraten
Oberanger 38, 80331 München

Prag, 2. Auflage 2020

Inhalt / obsah

Vorwort
Thomas Oellermann 6

Wenzel Jaksch durchstreifte das Grenzland
Ulrich Miksch 8

Musikinstrumentenbau und Sozialdemokratie -
Skizzen aus der Musikstadt Schönbach und ihrer
bayerischen Nachfolgerin Bubenreuth
Christian Hoyer 12

In der Heimat der Instrumentenmacher
Wenzel Jaksch 36

Předmluva
Thomas Oellermann 45

Wenzel Jaksch a jeho cesty pohraničím
Ulrich Miksch 47

Výroba hudebních nástrojů a sociální demokracie -
Črty z hudebních Lub a jejich bavorského následníka Bubenreuthu
Christian Hoyer 51

V kraji výrobců hudebních nástrojů
Wenzel Jaksch 72

Předmluva

Na dějinách jsou fascinující jejich nesčetné zvraty, životní cesty, jež se opakovaně protínají, až by člověk leckdy uvěřil v ruku osudu.

Zjara 2014 navštívila skupina členů Seligerovy obce v rámci vzdělávacího semináře západočeské Luby, kde se podrobně seznámila s rolí, kterou toto město sehrálo v dějinách hudebního nástrojářství. V případě Lub jde přitom o dějiny velkého formátu: lubské housle se vyvážely do celého světa. Z doby před druhou světovou válkou máme brilantní popis města: pozdější předseda Německé sociálnědemokratické strany dělnické Wenzel Jaksch sjezdil ve 20. letech minulého století československé pohraničí obývané německy mluvícím obyvatelstvem a popsal v reportážích tamní tvrdý a obtížný život.

Cesty Wenzela Jaksche a obyvatel Lub se měly znovu protnout po roce 1945, v Bubenreuthu u Erlangenu. Jaksch se mezitím stal poslancem Spolkového sněmu a politikem vyhnanců. Část vyhnaných nástrojářů z Lub potkal mimořádný osud, protože na rozdíl od jiných sudetských Němců se v nové zemi mohli usadit společně. Navíc je k tomu vyzvala malá venkovská obec Bubenreuth. V Bubenreuthu se tak rozvinul světoznámý hudební průmysl, který zásoboval mnoho mezinárodních hvězd, a město se proto mohlo těšit z řady návštěv. A později sem zavítal i Wenzel Jaksch.

Svazek, který držíte v ruce, nabízí Jakschovu původní reportáž. Novinářskou činnost Wenzela Jaksche komentuje ve svém příspěvku Ulrich Miksch. A Christian Hoyer ze spolku pro historii bavorské obce Bubenreutheum se zaměřil na dějiny Lub, lubské sociální demokracie a její poválečné nástupnické organizace, Seligerovy obce v Bubenreuthu.

Velmi nám záleželo na tom, aby se česká veřejnost seznámila s touto historií dvou měst, kterou psal ve 20. letech minulého století i Wenzel Jaksch: vždyť je především součástí dějin českých zemí.

Thomas Oellermann

Wenzel Jaksch a jeho cesty pohraničím

Wenzel Jaksch, narozený roku 1896 v Dlouhé Stropnici na Šumavě, pozdější sociálnědemokratický politik první Československé republiky, který se v roce 1939 za pozoruhodných okolností zachránil v londýnském exilu a teprve v roce 1949 se mohl připojit k části svých krajanů a souputníků v západní části Německa, kde až do své nešťastné smrti v roce 1966 nadále působil jako politik, tento Wenzel Jaksch byl navíc i nadaným novinářem.

V dosud nevydaných osobních vzpomínkách, jež zůstaly torzem, vzpomíná na svá vídeňská léta po roce 1910, kdy se jako stavařský učeň vzdělával nejrůznějšími způsoby: „A teprve když už se člověk zařadil do okruhu čtenářů vídeňských Arbeiter-Zeitung, dostal každý pracovní den jasný duchovní rámec. O tomto listu je nutno říci, že se každou řádkou, od úvodníku až po rubriku umění, snažil svým čtenářům vštěpovat vědění, soudnost, lidskou důstojnost a kritické sebevědomí. Ačkoli cena 4 krejcarů značně zatěžovala můj denní rozpočet 25 krejcarů, nebylo nadále takřka dne, abych časně zrána dorazil na stavbu a neměl už Arbeiter-Zeitung přečtené od A až do Z. Vyzbrojen jejich argumenty mohl se člověk pustit do jakékoli názorové výměny. Organizovaný učeň si postupně vychutnával sladkou odměnu duchovní převahy nad neorganizovanými pomocníky.“ Přirozený jazykový talent Jaksch, který sám nevychodil ani 8 let základní školy ve Stropnici, čerpal rostoucí vědomosti a jazykovou virtuozitu parně i z četby tehdy velmi výrazného deníku rakouské sociální demokracie v srdci habsburské monarchie ve Vídni. Při tom zároveň poznal i nový druh novinářské práce: sociální reportáže, jež později sám psal. Podle slov Emila Franzela, který s Jakschem dlouho spolupracoval jako redaktor v první československé republice a jehož ve své knize o „Wenzelu Jakschovi a

sudetoněmecké sociální demokracii“ (Wenzel Jaksch und die sudetendeutsche Sozialdemokratie) cituje Martin Bachstein, byl vzorem jeho reportáží Max Winter z vídeňských Arbeiter-Zeitung. Max Winter, kterého do zmíněného listu přivedl v roce 1895 Victor Adler, tu záhy vytvořil nový reportážní styl, kdy se – mnohdy inkognito – osobně seznamoval se – zdaleka ne výjimečnými – sociálními zlořády společnosti, o nichž pak psal. Jeho heslo znělo: „Pro zpravodajce je nejméně zdravý vzduch vzduch redakční.“ Jeho sociální reportáže měly v rakouské polovině Kakánie legendární pověst a mnohdy vedly k tomu, že byly nejhrubší neřády potřeny – silou zveřejněných slov. V letech 1911 až 1930 pak Winter jako sociálnědemokratický politik vykonával různé funkce ve Vídni, poté uprchl z Rakouska a v roce 1937 zemřel v Hollywoodu.

U Jaksche přišly novinářská a politická činnost v obráceném pořadí. Nejprve ho objevila strana. Potomek vídeňské ševcovské rodiny a důležitý organizátor v pozadí Josefa Seligera v tehdejší stranické centrále v Teplicích-Šanově Karl Cermak si Jaksche nakonec vybral za tajemníka Svazu malorolníků a domkařů, kde už dostal na starost i svazový časopis Kleiner Landwirt. Odsud ho v roce 1921 poslali na místo redaktora chomutovských Volkszeitung, odkud úspěšně vyprovodil dva redaktory a přeběhlíky ke komunistům, a navíc se rozsáhlou přednáškovou činností mezi maloolníky a domkaři snažil posílit vliv Německé socialistické strany dělnické (DSAP). Na základě usnesení třetího děčínského sjezdu DSAP z roku 1921, aby se v hlavním městě založil vlastní orgán a rozšířily se tak možnosti ovlivňovat vládní politiku, vznikl v Praze deník Sozialdemokrat. Dosud samostatné regionálně zabarvené stranické listy, mezi něž patřily i chomutovské Volkszeitung, se přeformovaly na regionální vydání listu Sozialdemokrat. V roce 1924 přešel Wenzel Jaksch do pražské centrály, kde měl podle slov Williho Wanky ve spolupráci s krajskými redaktory zajišťovat regionální vydání. Tím jako novinář vstoupil na novou půdu.

Listujeme-li dnes deníkem Sozialdemokrat, všimneme si, že články běžně neuvádějí autora, občas se na jejich konci místo autorova jména pokradmu krčí písmeno, které nám dnes už nic neříká. Zcela jinak tomu je u vynikajících sociálních reportáží, které od roku 1924 z velké části do roku 1928 nepravidelně tiskl Jaksch. Zaujímají v listu výrazné místo. Stejně pozoruhodný je i obrazový doprovod textů. Tu fotografie, tu náčrtky obydlí a stále častěji ilustrace jmenovitě uvedené kreslířky: Lili Réthi, narozené v roce 1894 ve Vídni, která koncem třicátých let emigrovala do New Yorku ve Spojených státech, kde ještě krátce před smrtí v roce 1969 nakreslila staveniště „Dvojčat“. Reportáže často vycházejí na pokračování: Ve spárech bytové nouze, Zoufalý boj průmyslováků, Ztracené vsi, opuštění lidé či Toulky po Orlických horách. Ale navzdory vší drastické volbě slov se zřetelnými stranickopolitickými náznaky jde především o jasné vyprávění dojmů z cest po sudetoněmeckém území první republiky s jejich místy křiklavou hospodářskou a sociální nouzí zapříčiněnou hospodářskými krizemi, nedostatečnou sociální a občas fatální národnostní politikou. Jaksch zároveň vždycky připojuje velmi podrobné líčení historických a kulturních zvláštností soužití, jaká pro pohraniční oblasti první republiky najdeme málokdy. Všechny reportáže jsou podepsané plným jménem: Wenzel Jaksch. Poté, co v roce 1929 získal poprvé poslanecký mandát, píše Jaksch už méně. Své novinářské spády také, jak se zdá, přenesl na nové rozhlasové médium, kde ve vznikajícím německojazyčném vysílání vedle svých politických postojů pronáší i vlastní rozhlasové reportáže.

Občas ještě využívá i novin, aby zveřejnil dojmy ze svých, nyní už stále častěji mezinárodních cest. V roce 1935 například z Budapešti nebo v roce 1937 z Londýna, kam později emigroval. Svou kancelář v redakci Sozialdemokratu – který už dávno nesměl vycházet – v pražské Fochově ulici Jaksch opouští až v předvečer 15. března 1939, kdy Hitlerova vojska vstoupila do Prahy. Ve víru politických událostí, jež na politika kladou mimořádné nároky, Jaksch v příštích

dnech neopustil jen svou vlast, kterou už poté nikdy nespatřil, nýbrž tak trochu i své novinářské povolání. I když v jeho pozdějších zprávách o životě sudetoněmeckých exulantů v Kanadě, které psal v šedesátých letech minulého století pro list Seligerovy obce Brücke, jeho pozorovací talent a vypravěčské nadání znovu zazářily.

Ulrich Miksch

Výroba hudebních nástrojů a sociální demokracie -

Črty z hudebních Lub a jejich bavorského následníka Bubenreuthu

Co do objemu produkce a zaměstnanosti dosáhl česko-saský hudební kraj hospodářského vrcholu před první světovou válkou. Jako luxusní odvětví podléhala výroba hudebních nástrojů mimořádně silně konjunkturálním výkyvům na světovém trhu. Což dodává ještě větší výbušnosti otázce vývoje a úspěšnosti sociální demokracie ve dvou českých centrech výroby hudebních nástrojů v Kraslicích a Lubech na pozadí přelomových sociálních a politických dějů 19. a 20. století. Hospodářská struktura tohoto kraje se přitom vyznačovala obrovskou různorodostí: Jednotlivá odvětví typu výroby akordeonů, dechových nástrojů a houslí se vzájemně značně lišila. Jestliže se výroba harmonik organizovala výrazně továrním způsobem, strunné nástroje se vyráběly podomácku anebo v maloprůmyslových strukturách či ve strukturách domáckého průmyslu. Různé dechové nástroje se zhotovovaly v kombinaci obou pracovních způsobů.[38]

Dosud vydaná historiografická literatura věnovaná tomuto území se zabývá především lokální historií, dějinami podniků a dějinami výroby hudebních nástrojů (organologii), přičemž sociálních a politických otázek, práce a životních poměrů výrobců hudebních nástrojů se dotýká jen okrajově. V následujícím textu je tak poprvé zhruba zmapována souvislost mezi výrobou hudebních nástrojů a sociální demokracií. Omezíme se přitom na město Luby – „Cremonu Čech“. Poté následuje další vývoj po roce 1945 v nově vytvořeném

[38] Srov. Louis Bein, Die Industrie des sächsischen Voigtlandes. Wirtschaftsgeschichtliche Studie. Erster Theil. Die Musikinstrumenten-Industrie, Leipzig 1884, zejména s. 25n.

centru sudetoněmecké výroby strunných nástrojů v bavorském Bubenreuthu u Erlangenu, kde se od roku 1949 usazovali lubští houslaři.

Tento příspěvek má být pracovní zprávou k této tematice a nikoli výsledným konstatováním. Nejenom archivy České republiky uchovávají bohaté zdroje dosud neprobádaných pramenů, jež je třeba v příštích letech postupně zhodnotit dalším bádáním.

Německá sociálnědemokratická strana dělnická (DSAP) v Lubech

Jedno je jisté: Houslařské městečko Luby mělo za první československé republiky vlastní, velmi čilou místní skupinu Německé sociálnědemokratické strany dělnické. Ve sbírkách Muzejního spolku v Bubenreuthu se dochoval seznam kandidátů DSAP z voleb do městského zastupitelstva v roce 1931. Na kandidátce zhruba čtyřtisícového města Luby figuruje úctyhodných pětačtyřicet jmen. Další doklad se nachází v samotných Lubech: Fotografie na výstavě věnované dějinám města v posledním poschodí radnice dnešních Lub u Chebu zachycuje trubačskou kapelu Dělnického tělovýchovného spolku ATUS v Lubech v roce 1924. Toto těleso svým obsazením patrně vzbuzovalo velkou senzaci i přesto, že hudební městečko Luby, ležící na jihozápadní výspě Krušných hor, klesajících zde do chebské kotliny, disponovalo širokým spektrem hudebních uskupení.

Ale i na lubské poměry představovaly šalmaje určitou zvláštnost, byť byly jistě vyrobeny přímo zde anebo v sousedních Kraslicích.

O dobrý tón ve městě i mimo ně pečovalo na patnáct lubských hudebních těles – s běžným obsazením. Za příklad může posloužit orchestr střelců, veteránů, turnerů, domácí kapela Sandner, salónní orchestr Flattengeister, dechovka státní odborné hudební školy či krojovaná mládežnická kapela Köstler. Město Luby tak žilo mimořádně čilým hudebním životem. Zdejší kytaroví mistři sjezdili

celou Evropu, lubští hudebníci působili na předních místech lázeňských orchestrů v Čechách i Sasku a byli ozdobou československých vojenských kapel. Z Lub se v průběhu staletí stalo město hudby, jehož hospodářskou základnu tvořila výroba hudebních nástrojů a jejich částí.[39]

Lubští houslaři tvořili vysoce specializovanou profesní skupinu s pozoruhodně úspěšnou minulostí. Luby se během 19. století vypracovaly na středoevropské centrum výroby strunných nástrojů. Lubské vývozní zboží se vyznačovalo vysokou kvalitou a cenově dokázalo konkurovat na světovém trhu. To vyplývalo především ze specializace – mnoho houslařů se po vyučení zaměřovalo na výrobu jednotlivých dílů nebo meziproduktů. Výrobci korpusů, krků, kolíků, kobylek a hmatníků dodávali své výrobky mistrovi, který nástroj sestavil a nalakoval a poté dodal obchodníkovi. Kolem se rozvíjely další profese: Obchod s rezonančním dřevem – ať už místního, či tropického původu – měli už záhy pevně v rukou lubští specializovaní obchodníci. V Lubech působili výrobci pouzder a obalů, nářadí a strojů, strunaři a smyčcaři, kalafunáři a výrobci laku, kteří se všichni nezastupitelně podíleli na úspěšné historii Lub. Do tohoto procesu byla zapojena takřka každá rodina tohoto městečka na Chebsku a vznikl skutečný systém dělby práce, jehož existenci zajišťovalo solidní vzdělávání poskytované státní odbornou nástrojářskou školu.[40]

Stinné stránky nástrojářství

Na první pohled působí tento vývoj velmi kladně. Ale rozhodně měl i své stinné stránky. V takzvaném sasko-českém hudebním kraji se v 19. století vyvinula mnohostranná dělba práce, jež občas měla i své nevýhody. Jestliže se Luby vypracovaly na Cremonu severu, specializovali se v sousedních Kraslicích na výrobu dechových nástrojů. Dvě bratrská města v saském Vogtlandu se chopila

[39] Srov. Hans Buchner, Musikvereine, in: Alfred Elbert, Schönbach in Böhmen – Stadt der Geigenmacher, Nürnberg 2007, s. 55n.
[40] Srov. Sonja Neudörfer, Tradiertes Erfahrungswissen und arbeitsteilige Produktionsnetzwerke. Der Schönbacher Geigenbau im 19. und 20. Jahrhundert, Aachen 2007, s. 23–35.

výroby harmonik (Klingenthal) a odbytu (Markneukirchen). Markneukirchen se tak kolem roku 1900 stal jedním z nejbohatších měst Saského království, měřeno nesmírnou hustotou osob s millionovými majetky.[41]

Zejména lubští výrobci strunných nástrojů postupně upadli do závislosti na markneukirchenských obchodnících s hudebními nástroji, kteří na počátku minulého století skupovali zhruba 90 procent lubské výroby. Hudební nástroje vyráběné v českých zemích putovaly oklikou přes Markneukirchen do nejrůznějších zemí světa. Historik česko-saského hudebního kraje Kurt Kauert k nepříznivé situaci na české straně píše: „Sociální poměry lubských domáckých výrobců byly žalostné“, protože ceny určovali sasští obchodníci: „Marktneukirchenští podnikatelé občas partii houslařů, výrobců korpusů aj. pod chabými záminkami odmítli a ti se pak zboží zbavovali hluboko pod cenou, aby je při návratu do Čech nemuseli znovu proclívat.“[42] Zpráva z roku 1907, jež byla očividně určená chebské obchodní komoře, shrnuje: „Výroba hudebních nástrojů je podnikatelská činnost s veškerými národohospodářskými doprovodnými jevy, jež k tomu patří. Ty jsou v uvedeném případě o to smutnější, že plody práce stovky nesmírně pilných, dovedných lidí, kteří musejí strávit denně čtrnáct i více hodin vysilující prací, aby vydělali na skrovné živobytí, jdou daleko větší měrou k dobru zahraničním podnikatelům – obchodníkům v Markneukirchenu a Klingenthalu.“[43] Johann Zimmermann proto ve své dizertaci z roku 1923 poněkud vyhroceně uzavírá: „Zatímco Markneukirchen se za poslední dvě generace stal skutečně vzkvétajícím průmyslovým městem, kde se kouří z plných talířů a kde sídlí mnoho milionářů, ale kde se i v mnoha udržovaných domech v okolí za sněhobílými krajkovými závěsy pilně pracuje, klesly Luby na chudé město, jež se dodnes navenek,

[41] Srov. Enrico Weller, Von den zwölf Exulanten zum musikalischen Großlieferanten – Markneukirchens Entwicklung zur Musikstadt, in: Werner Pöllmann und ders., Einblicke in 650 Jahre Stadtentwicklung.
[42] Kurt Kauert, Vogtländisch-westböhmischer Geigenbau in fünf Jahrhunderten. Entstehung, Standorte, Strukturen, Husum 2006, s. 50.
[43] Cituje podle Tamtéž, s. 53.

stavem domů, ulic, kanalizace atd. jeví žalostně.“[44] O zbytek se postaraly konjunkturální výkyvy světového trhu. Když už nešly housle coby luxusní zboží v důsledku krize na odbyt jako obvykle, přestali obchodníci u dodavatelů na české straně nakupovat. Pro lubské obyvatelstvo to pak znamenalo takřka celoplošnou nezaměstnanost a ještě větší chudobu než dříve.

1904: Výrobní družstvo Luby

Když v Lubech roku 1904 vzniklo výrobní družstvo, začali v saském Markneukirchenu bít na poplach, protože lubští tímto pokusem dali najevo, že se snaží vymanit ze závislosti na podnikatelích na druhé straně hranic. Výrobní družstvo mělo sloužit všem řemeslníkům jako organizace nákupu a odbytu a nabízet jim ke společnému užívání i stroje.[45]

Nakolik zásadně se na vzniku družstva podíleli sociální demokraté, nelze v tuto chvíli s jistotou určit. Ale svůj podíl na něm rozhodně měli. K tomu, koho pokládat za vlastního zakladatele, existují rozporuplné výpovědi. Někdy se jako zakladatel a dlouholetý předseda uvádí houslař a sociální demokrat Wenzl Kreuzinger (Luby č. 377), jindy c. a k. úředník ministerstva obchodu Karl Sandner.[46] Podle shod ve jménech na seznamu členů výrobního družstva a kandidátky DSAP z roku 1931 lze usuzovat, že sociálnědemokraticky smýšlející výrobci nástrojů měli v družstvu hojné zastoupení.[47] Stejně jako je i samotná myšlenka výrobního družstva velmi těsně spjata se sociálnědmokratickým přesvědčením. Zájem rakouského státu o výrobní družstvo mohl mít podobně jako v případě vzniku státní odborné nástrojářské školy v Lubech pragmatickou podstatu. Protože vidina posíleného místního know-how a zahraniční image

[44] Johann Zimmermann, Die deutschböhmische Musikinstrumentenindustrie der Gebiete Schönbach und Graslitz, Dissertation, Leipzig 1923, s. 14.
[45] Srov. Jaromír Boháč, Aus der Geschichte des Musikinstrumentenbaus im Schönbacher Ländchen, in: Jiří Pátek (ed.), Z dějin houslařství na Chebsku. Aus der Geschichte des Egerländer Geigenbaus, Cheb 2014, s. 71n.
[46] Heimatbuch der Musikstadt Schönbach, Bubenreuth 1969, s. 77; resp. Karl Mädler, Zur Geschichte der Schönbacher Geigenbaukunst, in: Egerer Zeitung (leden 1954), s. 23.
[47] Srov. pozůstalost Josefa Stöhra; Gemeindearchiv Bubenreuth (kopie ve sbírkách Muzejního spolku Bubenreutheum).

lubské výroby nástrojů nebyla jediným důvodem. Vídeň si spíše slibovala zvýšení vývozu přímo z Lub a tudíž vyšší daňové příjmy pro obec i stát. A konečně mělo družstvo pomoci předcházet nepokojům, stávkám a výtržnostem, k jakým došlo v roce 1897 v sousedních Kraslicích.

První Československá republika

Vznikem výrobního družstva se do jisté míry dosáhlo kýženého cíle. Ale ještě kolem roku 1914 se až 70 procent lubské produkce dodávalo na vývozní trhy přes Markneukirchen. Nečekané možnosti Lubským otevřel až politický zvrat v roce 1918, protože nově založená československá republika patřila k vítězným státům. Výrobkům „Made in Č.S.R." se tak plně otevřel celý západní svět, a tudíž největší tradiční trh hudebních nástrojů. Obchodníci v Markneukirchenu museli jen nečinně přihlížet, jak lubské podniky nakládají jejich zboží v Markneukirchenu na železniční vagóny směřující do svobodného československého přístavu v Hamburku. Ve 20. letech 20. století tak Luby zažívaly citelný rozmach.[48]

Bývalý městský kronikář Karl Mädler vzpomínal v padesátých letech 20. století na období let 1918/1919 a na to, jak se v Lubech ustavila dělnická a vojenská rada, které působila, dokud nebyla dosazena komisařská správa. První obecní volby podle něj přinesly velké vítězství sociálních demokratů – proti 19 sociálnědemokratickým mandátům údajně bylo jen jedenáct mandátů jednotné občanské strany. Ve dvacátých letech pak prý DSAP zůstala s osmi až deseti mandáty nejsilnější stranou, ale občanské strany vždy dokázaly sestavit většinový blok.[49]

[48] Srov. Christian Hoyer, 120 Years of Services to Music. A History of the Karl Höfner Company. 1887–2007, in: http://www.vintagehofner.co.uk/christianhoyer/hofnerhist/hofnerhistory.html (náhled 4. 3. 2016).
[49] Bundesarchiv, Lastenausgleichsarchiv: Ost-Dok 20/22, Eger I/22, zprávy Neukirchen a Schönbach.

V okolních obcích, též silně formovaných nástrojářstvím, to vypadalo podobně. Obecní kronikář ve Vackově zahájil rok 1919 velkým nadšeným nadpisem: „1919 / Socialismus na vzestupu!“[50]. Jistou politickou zvláštnost části Vackova, Flusárny, ostatně představovalo silné zastoupení komunistů. Řezbáři krků (zvláštní řemeslo domáckého průmyslu s dělbou práce, která převládala ve výrobě hudebních nástrojů) se semkli pod vedením komunistické strany, aby s podnikateli vyjednávali o platech a cenách. Oproti sudetoněmeckému i lubskému trendu získali komunisté v této malé obci dokonce i ve volbách dne 26. května 1935 skoro čtvrtinu hlasů, sociální demokraté zhruba 16 procent a Henleinova SdP s pouhými 43 procenty nedosáhla absolutní většiny Pro srovnání: Henleinova Sudetoněmecká strana tehdy získala 44 z 66 sudetoněmeckých mandátů a stala se tak nejsilnější frakcí v parlamentu Československé republiky.

V nedalekém Opatově u Lub stanul 19. června 1919 v čele obce sociální demokrat a řezbář krků Egid Wilfer, protože tu sociální demokraté získali deset mandátů, zatímco „německodemokratická strana“ jen osm. V roce 1923 ho vystřídal sociální demokrat Anton Wilfer, povoláním houslař. Sociálnědemokratické výsledky opatovských voleb se ve dvacátých letech stále pohybovaly mezi 45 a 60 procenty.

V chování voličů v Lubech a jejich bezprostředním okolí se tak jasně projevila hospodářská struktura tohoto mikroregionu. Jestliže bychom klasické sociálnědemokratické voličstvo patrně hledali mezi továrními dělníky, pak příslušníci sociálnědemokratické strany v Lubech a okolí zastupují převážně povolání, jež se – z titulu jejich vzdělání, způsobu práce a profesní tradice – řadí mezi řemesla a tudíž do (malo)měšťanského prostředí: výrobce hudebních nástrojů a jejich součástí. Pohled na lubskou volební kandidátku DSAP z voleb do městského zastupitelstva v roce 1931 napovídá, že 30 ze 45 kandidátů se

[50] Státní okresní archiv Cheb*:* Obecní kronika Watzkenreuthu, s. 33.

označilo za houslaře nebo výrobce součástek. Pouze dva kandidáti se výslovně nazvali „továrními dělníky“. Samostatně výdělečně činný houslař z hudebního Krušnohoří byl sice teoreticky svým vlastním pánem, de facto však během 19. století poklesl na roveň domáckému dělníkovi, mimořádně závislému na svém podnikateli. Od něho dostával suroviny i plat za svou práci a jemu musel výsledek své práce odevzdávat. Na tom moc nezměnily ani pootočené vztahy s Markneukirchenem po roce 1918. Protože ať už obchodník sídlil v Sasku, anebo přímo v Lubech, na konkrétního houslaře, výrobce krků, kobylek či houslových korpusů to nemělo žádný patrný dopad. Jisté finanční výhody a částečnou oproštěnost od podnikatelů zase skýtala jen varianta sloučení ve výrobním družstvu.

V důsledku světové hospodářské krize se Luby se svým jednostranně strukturovaným hospodářstvím staly krizovou oblastí. Neblaze se na tom podepsala i organizace práce na podnikatelském základě bez jakékoli sociální pojistky. O situaci v Lubech se debatovalo 19. března 1931 i v pražské sněmovně: „Ale zvlášť extrémní jsou poměry v Lubech, kde hudební průmysl takřka zanikl. Ve městě Luby, které má 4000 obyvatel, je 1100 nezaměstnaných, vesměs samostatně výdělečně činných řemeslníků, kteří nemají nárok na žádnou podporu.“[51] Obyvatelé Lub museli posílat své děti přes hranici do Saska žebrat. Tísnivý pocit být vydá na pospas vlastnímu osudu bez dostatečné podpory ze strany československého státu, ba dokonce pocit znevýhodnění, v polovině třicátých let 20. století nepolevoval a patrně nemálo napomohl úspěchu Sudetoněmecké strany.

Příznačné pro vývoj v tomto kraji jsou volební výsledky v další z lubských obcí. V Lomničce dosáhlo Henleinovo hnutí roku 1935 dokonce lepšího výsledku, než byl celostátní průměr. Přitom tu ještě v roce 1927 takřka 42 procent voličů

[51] Debata: http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/stenprot/112schuz/prilohy/priloh03.htm (náhled 14. července 2014).

dalo hlas sociálním demokratům. Ve volbách o rok později klesl podíl hlasů pro sociální demokraty na 36,9 procenta a v obecních volbách v roce 1931 dokonce na 28,6 procenta. V parlamentních volbách roku 1935 si DSAP připsala neslavných 10,9 procenta, zatímco Sudetoněmecká strana utržila 73,6 procenta.[52]

Rok 1938

V Lubech a okolí (s výjimkou už zmíněné vackovské Flusárny) zaznamenala Sudetoněmecká strana značný ohlas. Podle pamětnice a dcery předního lubského sociálního demokrata přešlo v polovině třicátých let velmi mnoho sociálních demokratů k Henleinovi a udrželo se jen několik sociálnědemokratických bašt jako lubská pobočka konzumního družstva, kde se začali scházet aktivní členové. Od roku 1935 se množily potyčky mezi henleinovci a sociálními demokraty. Jeden takový případ z roku 1935 zachytila lomničská obecní kronika: „1. květen. Průvod soc.dem[okratického]. dělnictva z Lub a okolí na prvomájovou oslavu ve Skalné, a to uzavřený a s hudbou. V ½ 6 hodin večer došlo k malé bitce se skupinkou, která se odtud vracela. Létaly kameny. Kdyby nezakročili četníci, mohlo to skončit hůř, protože už se začalo troubit na poplach.“[53] Podle výpovědi tajemníka strany Novyho došlo během sudetské krize 18. září 1938 k nepokojům i v Lubech. Při nich byl zbit Josef Kreuzinger a stoupenci DSAP museli prchnout do stranického domu ve Flusárně.[54]

Jak vzpomíná dcera lubského sociálního demokrata Josefa Buchnera, zfanatizovaní henleinovci ničili po vstupu německé armády byty. Sociálnědemokratickému předsedovi Johannu Langhammerovi se prý podařilo uprchnout do Dánska a podobně tak se i dvěma bratrům Josefa Buchnera povedlo později emigrovat do Anglie, resp. do Kanady. Johann Buchner prý

[52] Srov. Státní okresní archiv Cheb: Obecní kronika Steingrubu, s. 75.
[53] Tamtéž.
[54] Srov. Kampf, Widerstand, Verfolgung. Dokumentation der deutschen Sozialdemokraten aus der Tschechoslowakei im Kampf gegen Henlein und Hitler, Stuttgart 1983, s. 257.

začal od nuly farmařit v Saskatchewanu a sloužil v kanadské armádě a Anton Buchner bojoval proti hitlerovskému Německu v řadách britské armády. Do Kanady údajně v roce 1938 uprchl i houslař Josef Kreuzinger a stal se tam farmářem. Paní W. uzavírá, že Josefa Buchnera, který po válce založil v Řezně Seligerovu obec a jemuž se do Bavorska podařilo na vlastním těle propašovat prapor lubského ATUSu, dopravily v říjnu 1938 po čtyřech týdnech strávených v Plzni československé úřady zpátky do Lub. Přitom právě sociální demokraté tehdy podle ní čelili největšímu příkoří a udavačství tamějších obyvatel. Jejího otce prý před nejhorším uchránila jen slušnost velitele místní skupiny NSDAP.[55] Jiní lubští sociální demokraté jako Franz, Josef a Walter Kreuzingerovi takové štěstí neměli a odseděli si několik měsíců v koncentračním táboře Dachau.[56] Další osoby z okolí Lub, které se podařilo jmenovitě podchytit jako vězně nacismu, jsou: Julius Eibl a Franz Herold (Šneky), Anton Bäßler (Nový Kostel), Hermann Schicker (Božetín), Marie Placht, Johann A. a Johann Ludwig Buchner, Roman Dotzauer, Herbert Langhammer a Walter Steinl, všichni z Lub.[57] Jen na okraj, události roku 1938 v sousedních Kraslicích jsou díky Otto Seidlovi zdokumentovány mnohem lépe.

Minimální ceny ve výrobě hudebních nástrojů, které sociální demokraté i komunisté požadovali už několik desetiletí, prý ostatně prosadila až „Jednota vogtlandských a sudetoněmeckých výrobců strunných nástrojů“ (Vereinigung der vogtländischen und sudetendeutschen Saiteninstrumentenhersteller), zamýšlená nacionálními socialisty v roce 1939 jako povinný kartel. Ale protože vypukla válka, zůstala většina velkolepých záměrů v rovině plánů.[58] Stejně tak válka zastavila i samotnou výrobu hudebních nástrojů. Druhá světová válka rázem přerušila spojení se světovými vývozními trhy, protože zboží se smělo

[55] Rozhovor s dcerou Josefa Buchnera z 28. června 2014.
[56] Srov. Leopold Grünwad, Sudetendeutscher Widerstand gegen den Nationalsozialismus. Für Frieden, Freiheit, Recht, Benediktbeuern 1986, s. 104n.
[57] Srov. Kampf, Widerstand, Verfolgung, s. 419–422.
[58] Srov. Enrico Weller, Wege aus der Krise – Wie man ab 1929 im Instrumentenbau versuchte, die Weltwirtschaftskrise zu bewältigen, in: Neikirnger Heimatbote (17. ročník), č.1 (2010), s. 27.

vyvážet už jen v omezené míře, a to pouze do neutrálních států, do spojeneckých zemí Třetí říše a na území obsazená hitlerovským Německem. Od hlavních odběratelů ve Spojených státech, Anglii a od britských dominií byly Luby odříznuty. Výroba se navíc během války musela přizpůsobit potřebám válečného hospodářství podle pokynů z Berlína. A tak se ve většině případů vedle houslí a kytar brzy vyráběly i dřevěné bedny či dřevěné podpatky k holínkám. Řada výrobců hudebních nástrojů navíc musela narukovat a vedení obchodů tak přebíraly ženy, anebo se živnost dočasně uzavřela. Už v prvním válečném roce klesl obrat i objem výroby více než o polovinu.

Nový začátek po roce 1945

Po druhé světové válce se sociálním demokratům v Lubech otevřely čtyři cesty. Jejich největší část musela sdílet osud, který postihl většinu německých obyvatel Sudet: Od března 1946 byli vyháněni z rodného kraje svých otců a přesidlováni do sovětské nebo americké okupační zóny.

Někteří sociální demokraté, a především komunisté se ovšem – a to byla varianta č. 2 – těsně před odsunem raději vydali deset kilometrů přes hranici do saského Markneukirchenu, kde se od července 1945 utvářela „antifašistická“ německá městská správa s komunistickou převahou. K tomu, aby se usadili v Sasku, je patrně zlákaly zvláštní příděly, jež se zde postupně zaváděly, výhody a důchody v rámci odškodnění obětí nacismu, protože mezi markneukirchenskými oběťmi nacismu a ve „Sdružení osob pronásledovaných nacistickým režimem“ (Vereinigung der Verfolgten des Naziregimes, VVN) se objevila řada původních obyvatel Lub. Pro tuto možnost se tudíž rozhodli především lubští komunisté, ale i někteří sociální demokraté. Pro hudební město Markneukirchen hrál někdejší lubský dodavatelský průmysl nepodcenitelnou roli, jež se tak alespoň částečně mohla přenést do Vogtlandu.[59]

[59] Srov. Bianka und Hans-Joachim Harbig, Markneukirchner Stadtgeschichte 1933–1948, Markneukirchen 1998, s. 64.

Třetí možnost se otevírala v samotných Lubech. Znovu ustavená československá vláda totiž mnoha specializovaným pracovníkům a jejich rodinám nabízela, aby v Lubech zůstali. Ve spolupráci s několika německými specializovanými silami a českými specialisty z vnitrozemí hodlala znovu vybudovat devizově silný průmysl výroby hudebních nástrojů a vyškolit další českou generaci.[60] Tak zůstal například sociální demokrat Sandner (zvaný Preissl), který až do roku 1938 zastával úřad lubského místostarosty.[61]

Většina sociálních demokratů ovšem společně se svými lubskými krajany odešla v několika vlnách do Bavorska. Tuto čtvrtou možnost poskytli zdejším obyvatelům američtí vojáci, kteří se stali jejich prvními poválečnými zákazníky. Druhou světovou válku v Lubech ukončil 6. května 1945 příchod 1. pěší divize 3. americké armády. Mnoho Američanů jevilo velký zájem o lubské výrobky, zvlášť o nástroje hovící „americkému hudebnímu stylu“. S vědomím poválečných záměrů s německým obyvatelstvem umožnili za pomoci několika amerických nákladních vozů výrobci jazzových kytar Arnoldu Hoyerovi přestěhovat celou dílnu včetně nářadí a skladu s rozdělanými i hotovými nástroji do Tennenlohe u Norimberku, tedy do těsné blízkosti hlavního stanu 3. americké armády. Už v červenci 1945 se tak ve Francích znovu vyrábělo.[62]

K Hoyerovi se brzy přidružil další obyvatel Lub: Fred Wilfer, jehož rodina byla zařazena k „antifašistům“, získal práci v americké armádě. Byl přiřazen k oddílu, který měl za úkol zásobovat americké jednotky v západních Čechách. Wilfer se tak ještě v druhé polovině roku 1945 opakovaně dostal do rodných Lub a s několika výrobci hudebních nástrojů, kteří byli mezitím vyvlastněni, důvěrně probral své představy, jak přesunout část hudebního průmyslu do

[60] Srov. Jaromír Bohác, Wiederaufnahme der Musikinstrumentenerzeugung im Schönbacher Ländchen 1945–46, in: Jiří Pátek (ed.), Z dějin houslařství na Chebsku. Aus der Geschichte des Egerländer Geigenbaus, Cheb 2014, 109–128, zejména s. 125.
[61] Srov. rozhovor s dcerou Josefa Buchnera.
[62] Srov. Christian Hoyer, Framus – Built in the Heart of Bavaria. Die Geschichte eines deutschen Musikinstrumentenherstellers 1946–1977, Markneukirchen 2007, s. 18–27.

Bavorska. Zásobovacích cest k jednotkám americké armády v Československu využil k tomu, že na zpáteční cestě v Lubech do prázdných nákladních vozů tajně nakládal zboží. Ve velmi krátkém období před odchodem amerických jednotek (29. listopadu 1945) tak dokázal zorganizovat regulérní špeditérský podnik, který skutečně zahájil novou éru lubského hudebního průmyslu v Bavorsku. Samotný Wilfer získal pro své záměry svolení u nově ustanovených státních úřadů v Erlangenu, Ansbachu a Mnichově a k 1. lednu 1946 založil společnost „Fred Wilfer – výroba hudebních nástrojů ve Francích“ (Fränkische Musikinstrumentenerzeugung Fred Wilfer KG), zkráceně Framus, se sídlem v Erlangenu – zamýšlené jako záchytná organizace pro lubské výrobce hudebních nástrojů s polooficiálním oprávněním ve shodě s uprchlickou správou, i jako nákupní a odbytová organizace. Wilferův podnik se tak stal prvním sudetoněmeckým nástrojářským závodem na bavorské půdě. Prvním semínkem zasetým v erlangenském okresu.[63]

Lubští houslaři se usazují v Bavorsku

V okolí Erlangenu tak už od podzimu 1945 klíčily plány, že by se lubští houslaři v Německu usazovali soustředěně. Měl-li se úspěšně znovu vybudovat drobný a domácký průmysl, bylo třeba do Německa přenést celý systém specializace a dělby práce ve výrobě strunných nástrojů. Aby se výroba trvale rozběhla, muselo fungovat celé soukolí. Pro Bavorsko byl přitom lákavý přísun deviz, jejž si od tohoto nového – i když poměrně malého – hospodářského odvětví slibovalo, protože strunné nástroje se koneckonců až z devadesáti procent vyvážely do zahraničí.

Ale v tom, jak by takové soustředěné usidlování mělo vypadat a kde by mělo probíhat, se už názory značně rozcházely. Tahanice mezi uprchlickou správou, ministerstvem hospodářství a komunálními úřady v Erlangenu a Mittenwaldu se

[63] Srov. Hoyer, Framus, s. 28–37.

vlekly několik let a s nimi i lubská odysea. Na několika místech záměr usídlit zde lubské houslaře ztroskotal – v neposlední řadě i pro protesty místních obyvatel. V druhé polovině roku 1949 vyvstalo řešení, o něž se neúnavným úsilím zasloužil zemský rada erlangenského okresu Willi Hönekopp.[64] Osidlovací společnost, jejímž prostřednictvím chtěl Hönekopp usadit celkem 2000 lubských houslařů, byla financována z Marshallova plánu, státních úvěrů a nadace Joseph-Stiftung bamberského arcibiskupství. Ale když se v září 1949 většina obyvatel jedné obce na Erlangensku na občanském shormáždění vyjádřila proti osidlovacímu projektu, zdálo se, že se od záměru bude muset definitivně upustit. Při hledání alternatviního místa narazil zemský rada na pochopení a ochotu přijmout v následujících deseti letech další 2000 osob v Bubenreuthu, který měl v roce 1939 celkem 415 obyvatel a jenž se přílivem uprchlíků a vyhnanců rozrostl už na více než 600 osob. Dne 3. října 1949 obecní zastupitelstvo Bubenreuthu jednomyslně odsouhlasilo osidlovací záměr. O tři týdny později, 20. října 1949, byl v Bubenreuthu u Erlangenu slavnostně položen základní kámen „houslařského sídliště“ a krátce před Štědrým dnem už se do 25 bytových jednotek v montovaných stavbách stěhovaly první rodiny. V důsledku tohoto vizionářského a odvážného rozhodnutí bubenreuthského obecního zastupitelstva se záhy ve znamení měnové reformy a hospodářského zázraku malá francká venkovská obec vypracovala na novou evropskou metropoli výroby strunných nástrojů.

Mnoha tradičním lubským firmám na výrobu hudebních nástrojů se v Bubenreuthu podařil nový začátek. Zato pokusy trvale v Bavorsku etablovat výrobní družstvo lubských houslařů neskončily úspěšně – na rozdíl od sesterské kraslické instituce, která už více než šedesát let působí ve Waldkraiburgu a pod názvem Miraphone vyrábí žesťové dechové nástroje nejvyšší kvality. Její první jednatel Alfred Borst ostatně pocházel z Lub. Krach lubského výrobního

[64] Srov. Christian Hoyer, Musik verstehen alle, in: ERH. Landkreis Erlangen-Höchstadt. Im Herzen der Metropolregion, Erlangen 2012, s. 76n.

družstva lze připsat několika příčinám. Domácí výrobci dostávali už brzy dobré nabídky od podnikatelů v oboru výroby hudebních nástrojů – spojené s příslibem pevného odběru a cen. Do stávajícího osídlení se přednostně přijímali pracovníci již usazených firem a stejně tomu, jak se zdá, bylo i při udělování úvěrů ze strany státu. Bývalý jednatel lubského výrobního družstva také po válce v Bavorsku nepůsobil jako prokurista nově založeného výrobního družstva lubských houslařů, nýbrž tutéž funkci vykonával v letech 1948 až 1961 pro komanditní společnost (Framus), jež se se svými zhruba 350 zaměstnanci brzy stala největším bubenreuthským závodem v oboru. Samotný Framus se pokládal za záchytnou a zakládací organizaci a jeho jednatelům se v prvních poválečných letech dostávalo výsad ze strany bavorského státu. Hlasy volající po zachování výrobního družstva – už v roce 1946 na hraně bankrotu – zůstaly nevyslyšeny. Výrobní družstvo bylo původně založeno v Mittenwaldu, brzy mělo skupinu členů v okolí Erlangenu a působilo na dvou geograficky velmi vzdálených místech. Sídlilo v Zugspitzstraße 1 v Garmischi.[65] Erlangenská skupina se sídlem v Baiersdorfu byla založena 1. listopadu 1947 a koncem roku 1948 zahrnovala 66 výrobních míst. Oproti firmě Freda Wilfera (Framus) nebo společnosti Karl Höfner GmbH – nejsilnějším podnikům v okolí Erlangenu – se ovšem dostala do mnohem nevýhodnější pozice, protože nedisponovala ani vlastním skladem, ani obchodními prostory, ani vlastní odbytovou strukturou. Po úspěchu Hönekoppova houslařského osídlení Bubenreuthu se většina členů z mittenwaldsko-garmischské oblasti postupně přestěhovala do Bubenreuthu, kde jim místní podniky nabízely nové pracovní možnosti.[66] Počátkem padesátých let 20. století už není o erlangenské části výrobního družstva ani slechu. Místo toho založili samostatně pracující mistři v roce 1954 Cech smyčcových a drnkacích nástrojů Erlangen (Streich- und Zupfinstrumenten-Innung), který působí dodnes

[65] Srov. Staatsarchiv München, Landratsamt Garmisch-Partenkirchen, LRA 199742, a LRA 199788 Flüchtlingsbetriebe.
[66] Bayerisches Hauptstaatsarchiv, MWi 14154.

a spadá do tradice řemeslnických houslařských cechů, založených v roce 1663 v Kraslicích, resp. v roce 1677 v Markneukirchenu.

Bubenreuth – historie úspěchu

Po těžkých počátečních letech zažívali vyhnanci v Bubenreuthu svůj malý hospodářský zázrak. Dokázali navázat na vysoká výrobní čísla předválečné produkce a rychle rostla i čísla exportní. Zlatá doba začala v padesátých letech 20. století, kdy – v souvislosti s novými dobovými styly – zahájila vítězné tažení kytara. Nejrůznější modely šly prudce na odbyt – po Spojených státech byly největším odběratelem „Guitars – Made in Franconia“ zejména Britské ostrovy. Jestliže bubenreuthské nástroje dokázaly nadchnout takového Petera Krause, Vico Torrianiho, Guse Backuse, Yehudi Menuhina či světovou jazzovou hvězdu Charlese Minguse, svítala naděje na dobrý odbyt. Dalším příkladem jsou Rolling Stones, jejichž portréty od roku 1964 zcela oficiálně zdobily brožurky jedné bubenreuthské firmy. S Beatles – nejslavnější kapelou vůbec – podobná oficiální reklamní smlouva nevznikla – a přesto proslavili bubenreuthské nástroje především právě oni.

Nástroje vyráběné doma a v malých řemeslnických dílnách už brzy nestačily pokrýt rostoucí poptávku. Vzniklo několik větších továren kytarové výroby, kde se mohlo ve velkém množství vyrábět i poloprůmyslově. V šedesátých letech se v Bubenreuthu vyrábělo více než půl milionu nástrojů ročně. Deset let po vzniku zaznamenala tato branže zřetelný přelom a rozmach: téměř 100 bubenreuthských závodů zaměstnávalo skoro 2000 pracovních sil, z nichž 700 pocházelo z okolních obcí. V polovině šedesátých let dosáhla výroba v Bubenreuthu vrcholu, když příjmy z živnostenské daně činily téměř milion marek. Všichni – od domáckých výrobců přes drobné řemeslnické podniky až po průmyslové podniky s několika stovkami zaměstnanců – přispěli k tomu, že

se malá, převážně zemědělská obec stala metropolí evropské výroby strunných nástrojů.

Rozmach a dělnictvo

Na rozdíl od poměrů v Lubech se většina výrobců hudebních nástrojů pracujících v závodech ocitla v prostředí s povinným pojištěním a tarify a platy si vymohli i domáčtí výrobci. Všichni přispěli k všeobecnému rozmachu, příznačnému pro jejich obor v padeástých a šedesátých letech. V neposlední řadě se o to zasazovali sociálnědemokraticky orientovaní zaměstnanci, kteří se záhy začali znovu formovat i politicky. Přestože v Bubenreuthu vzniklo první místní sdružení SPD už v roce 1907, skutečně žít začalo až po příchodu sudetoněmeckých výrobců hudebních nástrojů. Noví obyvatelé Bubenreuthu patrně v roce 1952 rovněž přispěli svým dílem k volebnímu úspěchu nového sociálnědemokratického zemského rady Rudolfa Laße, narozeného v Chebu. V roce 1957 si v Bubenreuthu založili vlastní Seligerovu obec, kterou v roce 1969 tvořilo zhruba 90 členů a jež si vytkla za cíl „zastupovat vyhnance na základě tradice svého hnutí“ a rovněž „pomáhat hájit právní nároky, především v sociálním ohledu“.[67]

Mezi mnoha osobnostmi sociálnědemokratického prostředí těchto let, jako je Thomas Nier, Julius Eibl, Rudolf Fischer, Roman Klier a řada dalších, vyniká jedno jméno: Johann Langhammer, který zastával významné postavení v sociální demokracii už v Lubech a Chebu.

Grand seigneur lubské sociální demokracie Johann Langhammer

Johann Langhammer se narodil 9. ledna 1901 ve Vackově u Lub a zprvu se vyučil houslařem. Po učení se stal zaměsntancem okresní nemocenské pokladny

[67] Heimatbuch Schönbach, s. 66.

a v roce 1928 vedoucím místní organizace v domovských Lubech. Z obecního zastupitelstva ve Vackově přešel do městské rady v Lubech, kam byl zvolen stejně tak jako do okresního zastupitelstva v Chebu. Nakonec to Langhammer dotáhl až na chebského okresního předsedu DSAP. Jako šestadvacetiletý byl místostarostou Vackova, členem státní stranické kontroly v první československé republice a členem představenstva Západočeského spotřebitelského družstva se sídlem v Aši. Vzhledem k exponovanému postavení v sociální demokracii musel s příchodem německých vojsk v roce 1938 prchnout z rodného Chebska – nejdřív do československého vnitrozemí. Později se spolu se ženou a synem dostal přes Gdyni a Litvu „dobrodružným způsobem do Dánska, kde žil za německé okupace tři roky v ilegalitě. To pro něj byly nejtěžší časy. Když v Dánsku vyhlásili vyjímečný stav, pokračoval neméně dobrodružně pod vedením jistého biskupa na rybářském člunu do Švédska," jak popisuje novinový článek otištěný v roce 1961 u příležitosti šedesátých narozenin Johanna Langhammera.[68]

Ze Švédska se už v červnu 1944 vrátil do Dánska, kde stanul v čele zemského vedení sociálnědemokratické emigrace. Bez dánského pasu se stal státním zaměstnancem a později získal i dánské občanství.

V padesátých letech ho srdce táhlo za krajany, nejdřív do Hesenska, poté do Baiersdorfu u Erlangenu a nakonec do Bubenreuthu. Okamžitě poskytl své síly v různých neplacených stranických funkcích. Rok po příjezdu do Spolkové republiky už se Langhammer stal krajským přesedou SPD v erlangenském okrese a oblastním okresním vedoucím Seligerovy obce. V komunálních volbách byl zvolen do obecního a okresního sněmu – a oba mandáty si udržel až do své smrti v roce 1971. U příležitosti jeho 70. narozenin lokální tisk přiznával nositeli spolkového kříže za zásluhy Johannu Langhammerovi, že „tu byl vždy

[68] Novinový článek „Johann Langhammer wurde 60 Jahre alt", in: Erlanger Tagblatt z roku 1961 (sbírka Christiana Hoyera).

pro druhé“ a „nikdy nebyl jednostranný“, ale vždy měl na zřeteli „blaho obce“ i občanů. I proto se Lanhammer navíc angažoval jako okresní přeseda Dělnického svazu pro sociální záležitosti (Arbeiter-Wohlfahrtverband, AWO), jako lokální kurátor sirotků i člen dozorčí rady okresního stavebního družstva.[69]

Vzácné návštěvy v novém Violin Valley

U sudetoněmeckých výrobců hudebních nástrojů ve franckém Bubenreuthu se ohlásila nejedna vzácná návštěva. Zavítal sem Elvis Presley, německý rokenrolový král Peter Kraus, mezinárodně uznávaní jazzmani jako Attila Zoller či členové nejlepších symfonických orchestrů světa. Ti všichni si u výrobců hudebních nástrojů ve Francích podávali dveře.

Kromě celé řady hudebníků si v roce 1964 továrnu Framus v Bubenreuthu prohlédli členové Vídeňského chlapeckého pěveckého sboru a uspořádali koncert v tovární hale. Na denním pořádku byly i návštěvy politické. Přední politici si nenechali ujít možnost zakusit fenomén „Bubenreuth“ na vlastní kůži. Dokonce spolkový kancléř Konrad Adenauer zavítal na předvolebním turné v roce 1957 k houslařům, kteří krátce předtím založili vlastní odbornou školu výroby hudebních nástrojů a první hudební mateřskou školku v Německu, jejíž děti německému kancléři přichystaly hudební dostaveníčko. Kromě Konrada Adenauera se za svými sudetoněmeckými krajany do houslařského městečka jezdili dívat i přední sociálnědemokratičtí představitelé: Richard Reitzner je jako poslanec říšského sněmu navštívil 11. března 1960. Wenzel Jaksch, který v roce 1928 poznal osobně už Luby, zavítal o třicet let později, na sklonku roku 1958, na skok ke svým lubským krajanům do vzmáhající se francké obce.

Dědictví hudby a integrace

[69] Novinový článek „Johann Langhammer erhielt das Bundesverdienstkreuz“, in: Erlanger Nachrichten z roku 1971 (sbírka Christiana Hoyera).

V roce 1966, ještě za konjunktury, se cesta vytyčila nesprávně. Tehdy se zavřela odborná škola výroby hudebních nástrojů v Bubenreuthu, založená podle lubského vzoru jen patnáct let předtím. Od roku 1968 drasticky klesal obrat a v sedmdesátých letech se pokles stále zrychloval. Důvody je nutno hledat v odeznívajícím kytarovém boomu a rostoucí konkurenci učebních nástrojů z Dálného východu, především z Japonska. Ve Francích nedovedli před výhodnější konkurenční výrobou obstát. Krach několika velkých podniků přinesl hluboké strukturální změny. Mnoho podniků zúžilo paletu výrobků a radikálně snížilo počet zaměstnanců. Od devadesátých let 20. století překládaly některé podniky ve snaze snížit cenu části výroby do zahraničí. O rozsahu přeměn vypovídají počty pracovníků: Zatímco ještě kolem roku 1975 v Bubenreuthu zaměstnávalo 59 podniků kolem 800 lidí, v roce 2004 tu působilo už jen 26 dílen s necelými 130 pracovníky. Dnes převažuje mistrovská a rukodělná výroba, zatímco sériová výroba padesátých let s velkým množstvím výrobků patří minulosti.

Pozoruhodná a opět světově významná přesto dodnes zůstává obrovská koncentrace zhruba 125 dílen v Bubenreuthu a okolí. V Německu tak tato oblast zaujímá přední místo, protože každý desátý výrobce hudebních nástrojů sídlí v ústřední norimberské oblasti. Na základě staleté tradice zde dnes vznikají hudební nástroje nejvyšší kvality. Proto neudiví, že tu stále ještě nakupují sólisté, profesionální hudebníci, vysokoškolští hudební pedagogové a studenti i ambiciózní laičtí hudebníci. Navíc přetrvává fascinující příběh, jak se Bubenreuth od padesátých let 20. století vrcholně uplatnil v hudebním světě. A nezapomeňme na poutavé příběhy hudebníků hrajících na bubenreuthské nástroje.

A zůstávají také příběhy konkrétních lidí a jejich osudů – v neposlední řadě i příběh Johanna Langhammera nebo Freda Wilfera. Zůstává nesmírně odvážný a příkladný příběh osídlení, výstavby a integrace v Bubenreuthu. Necelých pět set

místních obyvatel projevilo po druhé světové válce ochotu přijmout ve své obci 2000 výrobců hudebních nástrojů z Chebska. To je mimořádný počin, v německých dějinách jedinečný. Bubenreuth se tak stal vzorem integrace, který má co sdělit i dnešní společnosti. Toto místo je předurčeno pro muzeum, které se tohoto tématu chopí a názorně je předloží – i budoucím generacím, které bude téma integrace nadále provázet.

Muzejní spolek Bubenreutheum (Museumsverein Bubenreutheum e. V.) se už od roku 2009 snaží uchovat ojedinělý kulturněhistorický odkaz „hudby a integrace“. Nabízí stálou výstavu v bubenreuthské radnici, kterou pokládá za první krok ke vzniku muzea hudby a integrace, jež uctí i osudy sudetoněmeckých sociálních demokratů z kraje hudby na česko-saském pomezí.[70]

Christian Hoyer

[70] Srov. http://www.bubenreutheum.de.

„Sozialdemokrat“ (Praha), 11. 2. 1928

V kraji výrobců hudebních nástrojů

Kraslice a Luby – dva prameny světové hudby

Nevyčerpatelné jsou nadání, píle a zručnost tvůrčího krušnohorského lidu. Za bohatý příklad toho mohou posloužit Kraslice, hlavní průmyslové město této pohraniční oblasti požehnané prací i hladem. Město i stejnojmenný okres sdílejí osud sousedních Přísečnic, Jáchymova či Nejdku. Houfy vystěhovalců vpadnou v honu za ušlechtilými kovy do neplodné vrchoviny, lidé po období krátkého rozkvětu staletí živoří mezi upadajícím hornictvím a domáckou prací, strháváni vírem raně kapitalistického vývoje zase upadají do propastí krizí, válek a hladovění, vždy vynášeni a vyzvedáváni novým hospodářským rozkvětem. Kolikrát srazí svízele tento houževnatý lidský druh k zemi, tolikrát zase povstane k novým bojům a práci, neporazitelný, nepřekonatelný ve své velké životní síle. Kraslice byly před válkou vzkvétajícím průmyslovým městem. Tovární a podomácku pracující dělníci jeho okresu ve válce strádali – od všech zemědělských oblastí odříznuti přilehlými baštami hladu – hůř než nejchudší velkoměstské obyvatelstvo. Jejich cesta vedla přes hladové otoky, pomocné akce, rabování ke krátké poválečné konjuntuře, neslýchanému hospodářskému úpadku deflačních let, kdy se po určitou dobu ocitlo pět z šesti dělníků bez práce. Když se po dlouhých obdobích deprese zase objevily první konjunkturální vlaštovky, ožily mrtvé stroje a pracovní haly jejich tkalcoven, vyšívkáren, továren na výrobu hraček, dílen na výrobu hudebních nástrojů, ožily pracovní stoly dílen a světniček domáckých dělníků a lidé se zase vrátili na svá místa, jako by bez škrábnutí prošli kanonádou bídy. Tak vypadal sotva dvacetiletý vývoj této krušnohorské oblasti, jenž se nesmazatelně vepsal do temných tváří jeho dělného lidu, který se tragicky otiskl v tělech ztrápených žen

a chřadnoucí mládeže. Ale není naším úkolem psát moderní pašijový příběh ani proletářskou hrdinskou píseň, nýbrž závěrečnou zprávu z cesty věnovanou krušnohorskému nástrojářskému průmyslu, jenž městu Kraslice a Luby propůjčuje tvář i světový věhlas.

*

Kraslice jsou vydatným hudebním pramenem, který se rozlévá do všech světových stran a z něhož čerpají malí i velcí hudebníci. Zázrak začíná už v pracovních sálech hračkářských továren. U přesně vyrovnané řady lisovacích strojů sedí muži v modrých halenách a jednotvárným pohybem mění plechové role na základní díly kovových housliček a maličkých lesních rohů. Kovosoustružníci tu z hrubého materiálu kouzlí oblé otvory dětských trubek. Dřevosoustružníci zahaleni voňavými pryskyřičnými oblaky pilin skřípavě noří ostří do smrkových špalků, které pak jako milý polotovar opouštějí halu svého utrpení. Muži u pájek a nádržek, ženy u dlouhých pracovních stolů sestavují součásti, vybavují je barvou, tvarem i obalem. U běžícího pásu pracují dívky a polepují krabice pestrými pruhy papíru: Stálo na nich „The Baby Violine“, protože plechové housličky, pozounky, trumpetky i flašinetky putují do anglosaského světa. I obrovské hromady lehkých tenisových raket jsou určeny pro Anglii a Ameriku. Tenisová hřiště se tam patrně hemží spoustou šťastných dětí. V kanceláři si vyzvedávají materiál domáčtí dělníci. Celá továrna není vystavěna jen na smysluplné kombinaci strojové a ruční práce. Tovární práci musí zas doplňovat práce domácká. Určité složité díly ještě stále zastávají dělníci pracující podomácku. Tak třeba zatloukají, takzvaně „štyftují“, maličké nýtky do desek foukacích harmonik a dětských fléten. Štyftování je dětská práce, kterou děti vykonávají po škole. I když ne v tak strašné podobě jako v minulosti, je dětská práce v okolí sousedního vogtlandského Klingenthalu značně rozšířená. Zde se nachází centrum výroby foukacích a tahacích harmonik. Klingenthalský hudební průmysl zaměstnává na 9000 lidí, z nichž

přes dvě třetiny pracují doma a v jejich řadách zdaleka převažuje ženský a mladistvý prvek. Toto zvučné údolí Vogtlandu dodá ročně lidovým umělcům celého světa odhadem 30–35 milionů foukacích harmonik a milion harmonik tahacích.

Hlavní odvětví kraslického hudebního průmyslu tvoří žesťové a dřevěné dechové nástroje čili trumpety, pozouny, křídlovky, lesní rohy, signálky, klarinety, flétny a v novější době i saxofony. Sídlí v osmi továrnách a celé řadě drobných dílen. Před válkou mělo společenství výrobců hudebních nástrojů 440 členů, jejich počet klesl do roku 1918 na 180 a v současné době se snad už blíží původnímu počtu. Vedle řady podnikatelů a mistrů spadá do tohoto oboru 3000 továrních a domácích dělníků. Výroba uměleckých nástrojů je umělecké řemeslo. Navštívili jsme dílnu jednoho soudruha, kde pracovali takzvaní „montážníci“. Tam jsme se dozvěděli, že strojivo takové křídlovky musí projít sedmdesáti rukama, než se dá nasadit, protože klapky se musí smontovat tak, aby byly pohyblivé, a přitom zcela vzduchotěsné. Dosáhnout toho v praxi je skoro stejně tak těžké jako nalézt kvadraturu kruhu. V jedné továrničce jsme mohli sledovat celý výrobní proces žesťových nástrojů. Začíná to jako u krejčího. Nejdřív se přikrojí kusy mosazného plechu. Ty se nespojují tak snadno, jako když se šije jehlou, nýbrž otevřeným ohněm a pájkou. Mistr krejčí své dílo do správné podoby tvaruje zkoušením a žehlením. Výrobce hudebniny to má těžší. Mosazné trubky musí naplnit olovem a s touto náplní je zohýbat do pěkně kroucené podoby. Vzniklé záhyby je pak třeba zaklepat dřevěným kladívkem, vyjmout olovo, elegantně vykroužit nátrubky, nasadit mechaniku, nástroj vyčistit a vyleštit do blýskava. Tím ale dílo ještě pořád není hotovo. Chybí mu cosi, co nedovede načrtnout žádný konstruktér, co nevylisuje, nevysoustruží, nevytaví ani nevyválcuje žádný stroj: totiž tón, čistý, chvějivý, jásavý, dunivý tón. Ano, proto nemůže konkurence žádného Forda ani Bati s mechanizovaným velkoprovozem smést onu záplavu kraslických dílniček a fabriček, jelikož

výroba hudebních nástrojů se nemůže rozmělnit a bezduše vyprázdnit pouhými hmaty, ale protože každý výrobek nabývá hodnoty a života až tím, že do něj jeho tvůrce vloží kus vlastní tepající duše. Proto musí každý výrobce hudebních nástrojů povinně ovládat i jeden nástroj. Proto jsou výrobci hudebních nástrojů takřka šmahem i dobří hudebníci a svůj vysoký um často osvědčují ve svých dělnických kapelách. Ve všech koutech světa, kam se kraslické nástroje vyvážejí, se v koncertních sálech, divadlech, venkovských hostincích, na přepychových parnících i v námořnických krčmách rozeznívá jejich radostná podstata, jejich těžkomyslnost, v písních pláče a jásá silný životní duch dělného krušnohorského lidu.

*

Stejně jako jsou Kraslice s Klingenthalem urputní soupeři i důvěrně spřízněná města zároveň, pojí podobně blíženecký vztah práce a píle i nedaleké Luby s vogtlandským Markneukirchenem. Klingenthal a durynský [bohužel špatně, správně je württemberský] Trossingen vyrábějí harmoniky. Kraslice, Lyon a americký Elkhard dodávají většinu žesťových [dechových] nástrojů. V Lubech a Fleißenu, Markneukirchenu, v bavorském Mittenwaldu a francouzském Mirecourtu sídlí světoví houslaři. Kde by byli nejslavnější skladatelé a dirigenti bez lidového umu těchto několika, většinou vpravdě skromných míst? Ve Vogtlandu přivedli houslařství k rozkvětu až němečtí protestanti z Čech, kteří uprchli před knutou vzmáhajícího se katolictví. Nejstarším známým houslařským mistrem v Lubech byl Elias Plachte, „původem z české Mimoně“, který působil v letech 1690 až 1721. Plachte vychoval mnoho žáků. Dvě třetiny lubských obyvatel dnes žijí z tohoto starého umění, v celém okolí se mu věnuje na 4500 osob. Na Lubsku se nevyrábějí jen housle, cella, violoncella a kontrabasy, nýbrž i nejrůznější druhy drnkacích nástrojů jako mandolíny, citery, kytary, ale i mnoho příslušenství typu houslových smyčců, hmatníků, ladiček, strun a pouzder. To všechno se tvoří v domáckém průmyslu s rozsáhlou

dělbou práce. Abychom uvedli jen některé účastníky: cech se dělí na přiřezávače dřeva, přiřezávače spodních desek, přiřezávače vík, řezbáře lubů, výrobce výložek, řezbáře spodních desek, vík a krků, výrobce hmatníků a výrobce struníků, výrobce korpusů, soustružníky kolíčků, výrobce kobylek a zpracovatele povrchové úpravy. Muž, který všechny části sestavuje, dědí starý čestný titul houslaře. Po roce 1904 si výrobci hudebních nástrojů v Lubech velmi namáhavě vybudovali výrobní družstvo, jehož prostory a zařízení působí dojmem moderní výrobní a exportní firmy. Členové mohou využívat všech výhod přípravných strojových prací, mj. pomocí kotoučových pil, které syrové smrkové kmeny nařezají na tenká dřívka, potřebná pro výrobce spodních dílů a vík. Výrobní družstvo obstarává společný nákup mnohdy vskutku drahých a vzácných surovin. Vyrábí se totiž nejen z tuzemského smrkového, bukového a javorového dřeva, nýbrž i z divokého západoindického zimostrázu, hadího dřeva z Kuby, brazilového a mahagonového dřeva z Indie. Výrobní družstvo působí rovněž jako společný nákupčí a vývozce, šetří tak výrobcům značné výdaje na zprostředkování prodeje. O velkém rozsahu obchodu svědčí obrovský příkladný sklad družstva, ale i skutečnost, že v mnoha týdnech se vypraví až 10 000 houslí. 10 000 houslí za jediný týden! To se řezbáři, výrobci trupů, zpracovatelé povrchové úpravy, výrobci kobylek a smyčcaři ve všech svých dílničkách mají vskutku co ohánět. Pracuje se – je-li zrovna konjunktura – i ve všech domech a světnicích. Ženy a dívky nejen zdatně pomáhají v dílnách, ale v objemných nůších také přepravují hotové zboží. I když je jasné, že ani v Lubech nepadá mana z nebe a každá koruna se musí stejně jako kdekoli jinde tvrdě vydělat, připadalo nám, jako bychom tu ještě shledali odlesk radostného dělného ducha dávných dnů. V tomto kraji, kde krušnohorský národní svéráz přechází do chebského, proudí lidem krev v žilách rychleji. Práce tu má větší smysl a zvuk než mrtvé dílo krajkařek. A nerozprostře-li nad Lubskem své šedé perutě krize, bude po práci při muzice pěkně veselo. Proč by také měla dělnická práce vždycky těšit jen druhé?

*

Člověk by poté, co prošel od Hory Svaté Kateřiny až po věže starého říšského města Chebu, českoněmecké Krušnohoří div nenazval zakletým královstvím práce. Kraslice a Luby tvoří dva vrcholy nikdy neutuchající tvůrčí síly a bohatého nadání svých obyvatel. Dnes už výrobky jejich píle nesou slávu naší práce přes světová moře. V budoucnu budou možné větší, cennější výkony, bude-li tvůrčím vlohám tohoto horského lidu [dána] možnost plného rozvoje. To je to zlé kouzlo spočívající na tomto kraji, že byl po staletí místem vykořisťování od cizích pánů. Za ty bohaté hodnoty, jež se tu v potu tváře vytvářely a vytvářejí pro hrabata, knížata, kapitalisty, se jinde stavěly zámky, paláce, vily, zřizovaly přepychové byty, platil každodenní luxus a tak tomu je až do dnešních dnů. Nejpilnější pracovní oblast v zemi je také oblastí nejchudší, protože naše společenské zřízení odměňuje píli chudobou a zahálku snadným ziskem. Teprve až socialismus vysvobodí tento šílený svět z moci kouzel, až padnou modly mamonu a na trůn usedne její veličenstvo práce, tehdy dělný lid Krušnohorska vystoupí z koutku své popelkovské existence do zářivého kruhu života.

Wenzel Jaksch

Kapelle des ATUS Schönbach 1924 / kapela ATUS Luby 1924[34]

Městský úřad Schönbach Stadtamt

1

Kandidatenliste

der deutschen sozialdemokratischen Arbeiterpartei in Schönbach zu der am 27. September 1931 stattfindenden Wahl der Stadtvertretung Schönbach.

Nr.	Name	Beschäftigung	Haus Nr.
1	Hermann Wilfer	Geigenmacher	Schönbach Nr. 394
2	Josef Kreuzinger	Geigenmacher	" " 377
3	Hugo Nier	Schriftsetzer	" " 331
4	Emil Winter	Buchhalter	" " 673
5	Johann Langhammer	Beamter	" " 430
6	Karl Fischer	Geigenmacher	" " 540
7	Josef Kühnl	Geigenmacher	" " 307
8	Johann Riedl	Geigenmacher	" " 117
9	Josef Sandner	Bodenmacher	" " 585
10	Anton Sandner	Geigenmacher	" " 608
11	Josef Sandner	Metallarbeiter	" " 164
12	Josef König	Geigenmacher	" " 606
13	Simon Vogl	Maurer	" " 673
14	Josef Bäuml	Lagerhalter	" " 683
15	Josef Schuster	Schachtelmacher	" " 159
16	Karl Sandner	Deckenmacher	" " 649
17	Thomas Nier	Geigenmacher	" " 286
18	Wenzl Kreuzinger	Geigenmacher	" " 377
19	Anton Pötzl	Gitarrenmacher	" " 673
20	Josef Kühnl	Schlosser	" " 648
21	Ignaz Sykora	Korpusmacher	" " 235
22	Otto Fischer	Fabriksarbeiter	" " 545
23	Karl Fleischmann	Zimmermann	" " 654
24	Georg Friedrich	Fabriksarbeiter	" " 683
25	Josef Kreuzinger	Wirbeldrechsler	" " 617
26	Johann Planer	Wirbeldrechsler	" " 361
27	Marie Pladt	Haushalt	" " 416
28	Franz Stubner	Holzschneider	" " 546
29	Karl Wilfer	Gitarrenmacher	" " 668
30	Josef Buchner	Geigenmacher	" " 548
31	Johann Köhler	Stegmacher	" " 563
32	Anton Schäfer	Metallarbeiter	" " 218
33	Josef Hennl	Korpusmacher	" " 215
34	Andreas König	Geigenmacher	" " 64
35	Andreas Wilfer	Mandolinenmacher	" " 603
36	Bernhard Jung	Gitarrenmacher	" " 377
37	Agnes Kühnl	Haushalt	" " 500
38	Anton Jung	Deckenmacher	" " 64
39	Josef Fischer	Korpusmacher	" " 542
40	Josef Schuster	Geigenmacher	" " 122
41	Anton Buchner	Gitarrenmacher	" " 668
42	Pauline Buchner	Haushalt	" " 677
43	Alois Englert	Korpusmacher	" " 586
44	Josef Sandner	Bodenleimer	" " 67
45	Josef Wilfer	Holzschneider	" " 5

Kandidatenliste der DSAP Schönbach 1931 / kandidátka DSAP Luby 1931[35]

[34] Sammlung / sbírka Jiří Pátek
[35] Sammlung des Museumsvereins Bubenreutheum e. V. / sbírka Museumsverein Bubenreutheum e. V.

Geigenbauersiedlung Bubenreuth / sídliště houslařů v Bubenreuthu[36]

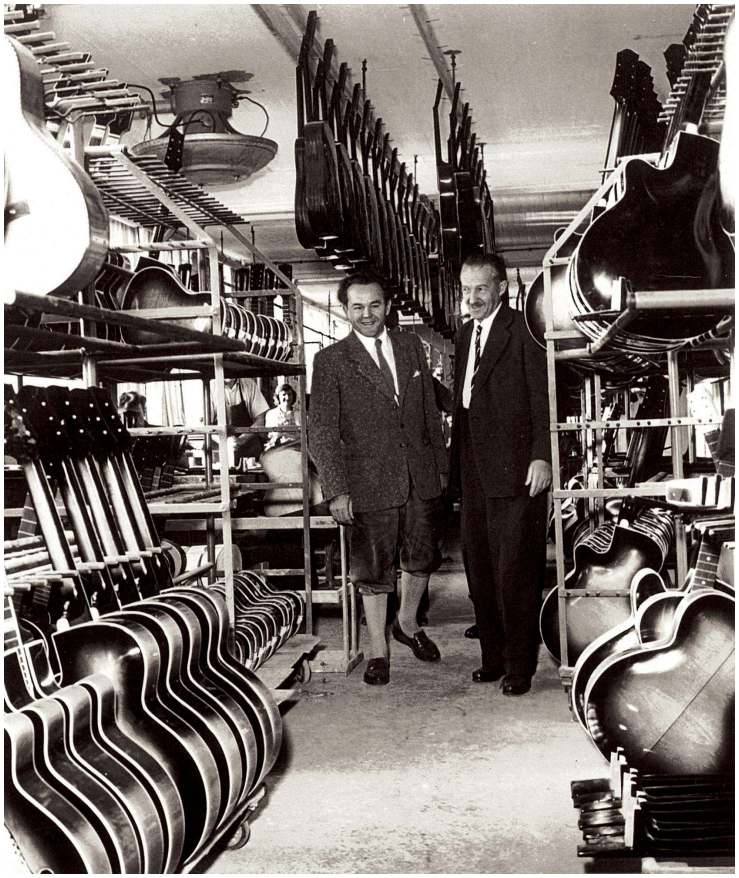

Wenzel Jaksch in Bubenreuth 1958 / Wenzel Jaksch v Bubenreuthu 1958[37]

[36] Sammlung / sbírka Christian Hoyer
[37] Sammlung / sbírka Framus Museum Markneukirchen

Zwei Tonquellen der Welt

Das westböhmische Schönbach war die Heimat der Instrumentenmacher. Hier wurden mit bosnischen Hölzern feinste Musikinstrumente hergestellt, die mit großem Erfolg auf dem Weltmarkt verkauft wurden. Dass dieser wirtschaftliche Erfolg nicht gleichbedeutend war mit einem guten Leben für die Instrumentenmacher, dokumentiert eine Reportage von Wenzel Jaksch aus dem Jahre 1928. Die Wege Jakschs und der Instrumentenmacher sollten sich noch einmal kreuzen, als der erfolgreiche SPD-Politiker der Gemeinde Bubenreuth einen Besuch abstattete. Hier hatten sich die vertriebenen Schönbacher nach 1945 auf Einladung der Einheimischen ansiedeln und die Musikinstrumentenproduktion wieder aufnehmen können.

Die vorliegende Publikation zeichnet diese gemeinsame Geschichte von Schönbachern und sudetendeutscher Sozialdemokratie nach.

Dva prameny světové hudby

Západočeské Luby byly domovem výrobců hudebních nástrojů. Z bosenského dřeva se zde vyráběly nejvybranější hudební nástroje, jež se s velkým úspěchem prodávaly na světovém trhu. Reportáž Wenzela Jaksche z roku 1928 ukazuje, že hospodářský úspěch neznamenal zároveň i dobrý život výrobců těchto nástrojů. Cesta Wenzela Jaksche a výrobců hudebních nástrojů se měla zkřížit ještě jednou, když tento významný politik za německou sociálně demokratickou SPD navštívil obec Bubenreuth. Odsunutí obyvatelé Lubů se zde mohli po roce 1945 na pozvání místních usadit a obnovit produkci.

Tato publikace vykresluje společnou historii obyvatel Lubů a sudetoněmecké sociální demokracie.

Übersetzung und Druck mit freundlicher Unterstützung der

Překlad a tisk s podporou

Ernst & Gisela Paul STIFTUNG

Kapelle des ATUS Schönbach 1924 / kapela ATUS Luby 1924[34]

Městský úřad Schönbach Stadtamt

1

Kandidatenliste

der deutschen sozialdemokratischen Arbeiterpartei in Schönbach zu der am 27. September 1931 stattfindenden Wahl der Stadtvertretung Schönbach.

Nr.	Name	Beschäftigung	Haus Nr.
1	Hermann Wilfer	Geigenmacher	Schönbach Nr. 394
2	Josef Kreuzinger	Geigenmacher	" " 377
3	Hugo Nier	Schriftsetzer	" " 331
4	Emil Winter	Buchhalter	" " 673
5	Johann Langhammer	Beamter	" " 430
6	Karl Fischer	Geigenmacher	" " 540
7	Josef Kühnl	Geigenmacher	" " 307
8	Johann Riedl	Geigenmacher	" " 117
9	Josef Sandner	Bodenmacher	" " 585
10	Anton Sandner	Geigenmacher	" " 608
11	Josef Sandner	Metallarbeiter	" " 164
12	Josef König	Geigenmacher	" " 606
13	Simon Vogl	Maurer	" " 673
14	Josef Bäuml	Lagerhalter	" " 683
15	Josef Schuster	Schachtelmacher	" " 159
16	Karl Sandner	Deckenmacher	" " 649
17	Thomas Nier	Geigenmacher	" " 286
18	Wenzl Kreuzinger	Geigenmacher	" " 377
19	Anton Pötzl	Gitarrenmacher	" " 673
20	Josef Kühnl	Schlosser	" " 648
21	Ignaz Sykora	Korpusmacher	" " 235
22	Otto Fischer	Fabriksarbeiter	" " 545
23	Karl Fleischmann	Zimmermann	" " 654
24	Georg Friedrich	Fabriksarbeiter	" " 683
25	Josef Kreuzinger	Wirbeldrechsler	" " 617
26	Johann Planer	Wirbeldrechsler	" " 361
27	Marie Pladt	Haushalt	" " 416
28	Franz Stubner	Holzschneider	" " 546
29	Karl Wilfer	Gitarrenmacher	" " 668
30	Josef Buchner	Geigenmacher	" " 548
31	Johann Köhler	Stegmacher	" " 563
32	Anton Schäfer	Metallarbeiter	" " 218
33	Josef Hennl	Korpusmacher	" " 215
34	Andreas König	Geigenmacher	" " 64
35	Andreas Wilfer	Mandolinenmacher	" " 603
36	Bernhard Jung	Gitarrenmacher	" " 377
37	Agnes Kühnl	Haushalt	" " 500
38	Anton Jung	Deckenmacher	" " 64
39	Josef Fischer	Korpusmacher	" " 542
40	Josef Schuster	Geigenmacher	" " 122
41	Anton Buchner	Gitarrenmacher	" " 668
42	Pauline Buchner	Haushalt	" " 677
43	Alois Englert	Korpusmacher	" " 586
44	Josef Sandner	Bodenleimer	" " 67
45	Josef Wilfer	Holzschneider	" " 5

Kandidatenliste der DSAP Schönbach 1931 / kandidátka DSAP Luby 1931[35]

[34] Sammlung / sbírka Jiří Pátek
[35] Sammlung des Museumsvereins Bubenreutheum e. V. / sbírka Museumsverein Bubenreutheum e. V.

Geigenbauersiedlung Bubenreuth / sídliště houslařů v Bubenreuthu[36]

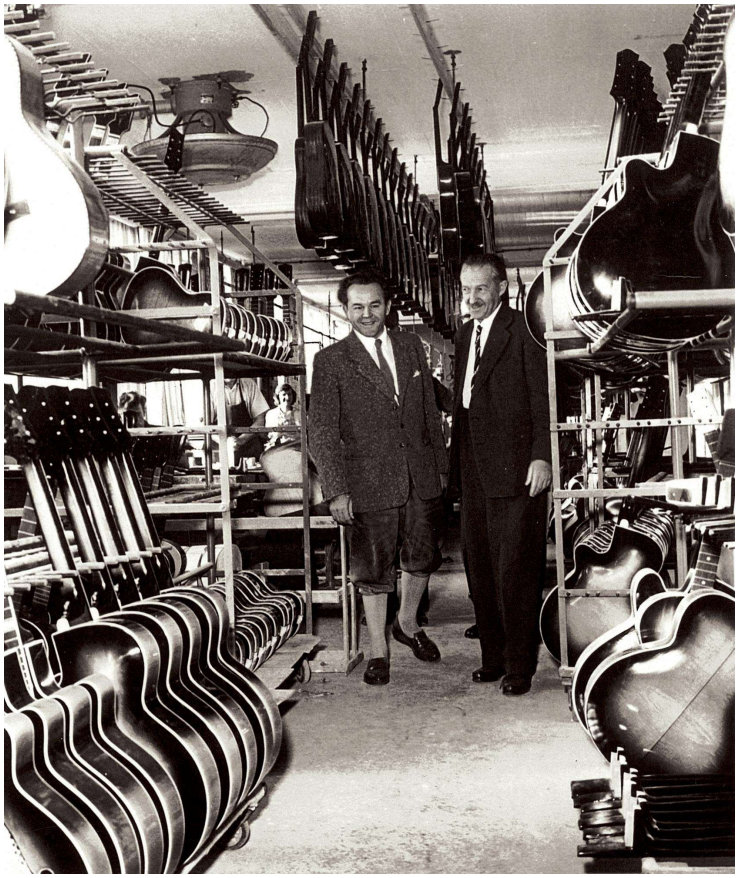

Wenzel Jaksch in Bubenreuth 1958 / Wenzel Jaksch v Bubenreuthu 1958[37]

[36] Sammlung / sbírka Christian Hoyer
[37] Sammlung / sbírka Framus Museum Markneukirchen

Zwei Tonquellen der Welt

Das westböhmische Schönbach war die Heimat der Instrumentenmacher. Hier wurden mit bosnischen Hölzern feinste Musikinstrumente hergestellt, die mit großem Erfolg auf dem Weltmarkt verkauft wurden. Dass dieser wirtschaftliche Erfolg nicht gleichbedeutend war mit einem guten Leben für die Instrumentenmacher, dokumentiert eine Reportage von Wenzel Jaksch aus dem Jahre 1928. Die Wege Jakschs und der Instrumentenmacher sollten sich noch einmal kreuzen, als der erfolgreiche SPD-Politiker der Gemeinde Bubenreuth einen Besuch abstattete. Hier hatten sich die vertriebenen Schönbacher nach 1945 auf Einladung der Einheimischen ansiedeln und die Musikinstrumentenproduktion wieder aufnehmen können.

Die vorliegende Publikation zeichnet diese gemeinsame Geschichte von Schönbachern und sudetendeutscher Sozialdemokratie nach.

Dva prameny světové hudby

Západočeské Luby byly domovem výrobců hudebních nástrojů. Z bosenského dřeva se zde vyráběly nejvybranější hudební nástroje, jež se s velkým úspěchem prodávaly na světovém trhu. Reportáž Wenzela Jaksche z roku 1928 ukazuje, že hospodářský úspěch neznamenal zároveň i dobrý život výrobců těchto nástrojů. Cesta Wenzela Jaksche a výrobců hudebních nástrojů se měla zkřížit ještě jednou, když tento významný politik za německou sociálně demokratickou SPD navštívil obec Bubenreuth. Odsunutí obyvatelé Lubů se zde mohli po roce 1945 na pozvání místních usadit a obnovit produkci.

Tato publikace vykresluje společnou historii obyvatel Lubů a sudetoněmecké sociální demokracie.

Übersetzung und Druck mit freundlicher Unterstützung der

Překlad a tisk s podporou

Ernst & Gisela Paul STIFTUNG